

Balla Péter

„DICSŐSÉGRŐL DICSŐSÉGRE”

Hogyan használja Pál az Ószövetséget a 2 Korinthus 3-ban?*

E tanulmányban kísérletet teszünk a 2Kor 3 utolsó versében található „dicsőségről-dicsőségre” kifejezés értelmezésére oly módon, hogy az egész fejezetre mint kontextusra figyelemmel leszünk. A 2Kor 3,18-ban Pál e szavakkal fejezi be gondolatmenetét, amely saját szolgálatáról és a két szövetség közötti kapcsolatról szól (Új ford.): „Mi pedig, miközben fedetlen arccal, mint egy tükörben szemléljük az Úr dicsőségét mindnyájan, ugyanarra a képre formálódunk át az Úr Lelke által dicsőségről dicsőségre.” Egyes fordításokban (pl. az angol RSV-ben) egy kiegészítő szóval fejezi ki a fordító azt a többletet, ami már exegetikai vélemény: „fokozatosan” egyik dicsőségről a másikra („from one degree of glory to another”). A görög szöveg e ponton rövidebb: ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν szó szerint ennyit jelent: „dicsőségről dicsőségre”. Annak érdekében, hogy megfejthessük e kifejezés értelmét, röviden át

---

* Dr. Bölcskei Gusztáv Professzor úr munkásságában fontos helye van a biblikumnak: írásai, előadásai a Szentírás magyarázatára épülnek. Jelen tanulmány a Professzor úr 60. születésnapjára megjelenő kötetben egy olyan újszövetségi exegetikai munka, mely szeretne hozzájárulni a rendszeres teológia két területéhez is: a krisztológia és a Szentírásról vallott nézeteink területeihez. A Károli Gáspár Református Egyetem rektoraként egyben köszöntöm Püspök Urat mint Egyetemünk fenntartójának, a Magyarországi Református Egyház Zsinatának lelkes elnökét is. – A jelen tanulmány eredetileg angol nyelven jelent meg lásd: BALLA: „From glory to glory.” Köszönet illesse a fordítót: Kormos Eriket, a Károli Gáspár Református Egyetem újszövetséges doktoranduszát. (A fordítást a szerző lektorálta. Köszönet Zarándné Imre Anikónak a szövegszerkesztésben nyújtott segítségével.) – A fordító úgy döntött, hogy a magyar fordításban szeretne kötőjeles írásmóddal különbséget tenni az ó-szövetség („old covenant”) és új-szövetség („new covenant”) mint Isten és ember közötti szerződési forma, valamint az Ószövetség („Old Testament”) és Újszövetség („New Testament”) mint Szentírás között.

kell tekintenünk a teljes fejezetet, valamint azt, hogy hogyan használja Pál az Ószövetséget e fejezetben.

Habár a 2. Korinthusi levél egy többségében pogánykeresztyén gyülekezetnek íródott, Pál többször is idézi az Ószövetséget a levélben.¹ Azért idézi az Ószövetséget, hogy amit mond, annak hitelességét alátámassza tekintélyt jelentő szöveggel. Rámutat Mózes szolgálatának „dicsőségére” és ez által az ó-szövetség dicsőségére is. Nála a fő tekintélyt az ószövetségi iratok jelentik, de azokat a Krisztus-esemény nézőpontjából olvassa. Így a 2Kor 3,18-ban Pál krisztológiai Ószövetség-olvasata lehet a kulcs a kétféle „dicsőség” megértéséhez.

1. A 2. Korinthusi levél 3. fejezetének gondolatmenete

A 2 Korinthus 3-ban Pál több ószövetségi motívumra utal. A 2Kor 3,16-ban található egy ószövetségi idézet (amelyet Pál jelentősen megváltoztat), valamint utal e fejezetben az apostol a 16. versben idézett részlet ószövetségi kontextusára is. A téma, amellyel Pál itt foglalkozik: saját apostoli szolgálatának védelme; ennek tárgyalását már a 2. fejezetben elkezdte, és ez a téma vezeti el őt ahhoz, hogy a 3. fejezetben a két szövetség közötti kapcsolatot is tárgyalja.

A 2 Korinthus 2,14-ben Pál egy hosszú részt kezd (mely egészen a 7,4-ig tart), amelyben „a jelenlegi korinthusi szolgálatát” (Best, 25) tárgyalja. Ebben az egész hosszú részben az apostoli szolgálatát védelmezi.² Úgy tűnik, hogy küzdelmet folytatott némelyekkel Korinthusban, akik vitatták apostoli szolgálatának eredetiségét. Nem kizárt, hogy ezek az emberek Pál szolgálatának alsóbbrendűségére mutattak rá, amikor Mózeshez hasonlították. E válaszban Pál megvédi szolgálatát oly módon, hogy az Ószövetség egyes

---

1 Jelen tanulmány egy hosszabb íráson alapul, amely a 2. Korinthusi levélben található ószövetségi idézetekről szól: BALLA: 2 Corinthians. Azon hosszabb könyvfejezethez végzett kutatásaimat az *Alexander von Humboldt Foundation* korábban is támogatta. Itt szeretném kifejezni hálámat az alapítvány felé a 2007 nyarán újból biztosított ösztöndíjáért. Ez az ösztöndíj lehetővé tette számomra, hogy e témán tovább dolgozhassam Heidelbergben. Köszönöm a Baker Academic Kiadónak, amely a Baker Publishing Group része, hogy biztosította számomra az engedélyt ahhoz, hogy a saját fejezetemből részleteket felhasználhassak a fent említett könyvből. Köszönöm Jonathan S. Marshallnak az eredeti kéziratom angolságának javítását.

2 A levél egységes voltához lásd: LANG: *Die Briefe an die Korinther*, 12–14.; BEST: *Second Corinthians*, 25.; és kifejezetten részletes érvelést találhatunk a levél egységes volta mellett: MARTIN: *2 Corinthians*, xxxviii–lii.

motívumaira hivatkozik, így elismeri az Ószövetség magas tekintélyét (ami Szentírás volt a korinthusiaknak is, csakúgy, mint az ő számára), közben pedig rámutat az új-szövetség nagyobb dicsőségére.

A 2 Korinthus 2,16-ban saját szolgálatának nagy tisztességére utal, amikor ezt kérdezi: „De ki alkalmas erre?” (Az „alkalmas” szó a görög *ικανός* fordítása.) Valószínűleg a 3. fejezet e kérdés megválaszolására íródott, hogy rámutasson: Isten Pált is alkalmassá tette a szolgálatra. Pál „alkalmassága” (*ικανότης*) az Úrtól ered (3,5–6; vö. 2Móz 4,10-zel a LXX szerint, ahol Mózes azt mondja, hogy ő önmagában nem *ικανός* – nem „alkalmas”).

A harmadik fejezet két különböző részre oszlik. A 2 Korinthus 3,1–6 szakasz Pál szolgálatának alapjait részletezi. A 2 Korinthus 3,7–18 a kétféle szolgálatot hasonlítja össze, az ó-szövetség és az új-szövetség ideje alatt. Az első főrészben (1–6. versek) a „kőtábla” ószövetségi motívumára hivatkozik szembeállítva azt az „emberi szív tábláival”. (A 3. vers hivatkozás a 2Móz 31,18-ra és Ezékiel 11,19; 36,26 versekre.) Az „Újszövetségre” utal a 6. versben (ami a LXX szerint Jer 38,31-nek, a masszoréta változat alapján pedig 31,31-nek felel meg). A 7–18. versek képezik a második nagyobb részletet, amelyben az apostol a 2Móz 34,29–32 és 34,33–35 magyarázatát nyújtja. Pál elsődleges szándéka, „hogy kiemelje annak a szolgálatnak dicsőséges jellegét, amelyre megbízatást kapott és így példát mutasson arra, miért nem veszíti el meggyőződését a különféle megpróbáltatások ellenére sem” (Kruse, 93).

A két részt nem választhatjuk el egymástól a magyarázat során. Nem csak azért, mert tematikus kapcsolat van a kettő között a szolgálat fogalma miatt, hanem azért sem, mert alaki (formális) kapcsolat is felfedezhető: az ige, ami a birtoklást fejezi ki (*ἔχειν*) különböző alakokban megjelenik a 4. és a 12. versekben (sőt még a 4,1.7.13-ban is). Ez arra is rámutathat, hogy hogyan strukturálja Pál a gondolatmenetét (így érvel: Schröter, 242). Pál az új-szövetségben betöltött szolgálatával kíván foglalkozni, és eközben az ó-szövetségre hivatkozni úgy, hogy ez az összehasonlítás megvilágítsa szolgálatának egyes vonásait. Pálnak megvan a maga felfogása az ó-szövetségről már kiindulásként. Azt láthatjuk, hogy már a legelső hivatkozásában is az ó-szövetség szolgálatát a „halál szolgálatának” (3,7) nevezi. Az új-szövetség perspektívájából hivatkozik az ó-szövetségre.

2. Az ószövetségi háttér

Az alaptextus, amelyre Pál hivatkozik a 2Kor 3-ban, a 2Móz 34,29–35-ből ered. Ezen szakaszra nem csak hivatkozás történik itt, de az egyetlen idézet is ebből a szövegrészletből származik (2Móz 34,34-et idézi 2Kor 3,16). A 2Móz 34,29–30 az első szakasz egy hosszú elbeszélésen belül, amelyet a 2Kor 3 megemlít. 2Mózes 34,29b versben ezt olvassuk: „Azt azonban nem tudta Mózes, hogy arcának a bőre sugárzó lett, amikor Istennel beszélt.” Azután a 34,30b azt tartalmazza, hogy az arca fénylett, és az emberek „féltek közel menni hozzá.” A 2Kor 3,7-ben Pál elkezdi összegezni ezen motívumokat így: „Ha pedig a halálnak betűkkel kőbe vésett szolgálata dicsőséges volt, úgyhogy nem tudtak Izráel fiai Mózes arcára nézni arcának múltó dicsősége miatt...” Ezután a 2Móz 34-ben azt olvashatjuk, hogy Mózes ragaszkodik ahhoz, hogy az emberek menjenek oda hozzá, és „Mózes pedig beszélt velük” (31. v.). Mózes elmondott az embereknek minden parancsolatot, amit az Úrtól hallott. A 34. fejezet további része alapvetően a kulcs-példa a 2Kor 3,13–16 számára, de Pál azt úgy használja, hogy olyan elemeket ad hozzá, amelyek nem szerepelnek az említett ószövetségi részletben. A 2Móz 34,33–35 először elmondja nekünk, hogy Mózes egy leplet tett az arcára, miután beszélt az emberekhez (33. v.), de a későbbiekből világosan megérthetjük, hogy ezt a leplet mindig akkor tette fel, amikor a néppel beszélt, és levette, amikor az Úr színe elé járult (34–35. versek: „levette a leplet kijöveteléig”, valamint: „ismét arcára borította Mózes a leplet, amíg be nem ment”).³ Ez a szövegrész utal arra, hogy az Úr jelenlétét csak Mózes volt képes elviselni. Ő lepel nélkül részesedhetett benne, de az emberek a parancsolatokat indirekt módon, közvetve hallották. Nemcsak hogy nem járulhattak az Úr elé, de még Mózesnek is leplet kellett viselnie az arcán előttük, mert az Úr „tündöklő ragyogása” megjelent rajta olyan erővel fényeskedve, hogy az emberek nem bírhatták azt elviselni.

A 2Mózes 34,34a masszoréta változata (a 2Kor 3,16-ban idézett változat) nagyon hasonló a LXX fordításban. Pál ezt alapvetően megváltoztatja, amikor idézi. Belleville szerint „az irodalmi függőség valamely formájáról” (250) van itt szó, de egyben rámutat arra, hogy nem „pontos idézetről” van szó (251). Mindehhez pedig hozzáteszi a következőt: „szelektív idézés az

3 2Móz 34,33–35: „Valahányszor az Úr színe elé ment Mózes, hogy beszéljen vele, levette a leplet kijöveteléig. Azután kijött, és elmondta Izráel fiainak mindazt, amit parancsként kapott. És mivel Izráel fiai látták, hogy Mózes arcának bőre sugárzik, ismét arcára borította Mózes a leplet, amíg be nem ment, hogy Istennel beszéljen.”

Újszövetségben inkább az alapeset, mintsem kivétel” (251). A masszoréta szöveget és a LXX-t így lehet fordítani: „...de Mózes bármikor ment is az Úr elébe, hogy beszéljen Vele, levette a leplet mindaddig, amíg el nem távozott onnan...” Pál pedig ezt mondja: „amikor (az ember) az Úr felé fordul, a lepel elvétetik...” A LXX-ban használt igét („odament”) Pál a 2Kor 3,16-ban más igére cseréli: „felé fordul” (ἐπιστρέψη).⁴ A másik ige pedig, ami a „lepel levételét” jelenti, különböző formákban jelenik meg: a LXX szövegében praeteritum imperfectum, mediális alakban; viszont Pál jelen időben használja (περιαιρέται – és valószínűleg passzív értelemben használja itt, mert az eltávolítás momentumában az isteni tevékenységre utal).⁵ Ez összhangban van azzal a változtatással, amit Pál az alkalmazás során végbevitt: az „elvétetik” ige egy általános igazságra mutat. Martin szerint az „odafordulni” ige általános jelentéssel bír: „mindenkire vonatkozik, aki az Úrhoz odafordul” (70).⁶ A LXX történetként mondja el múlt időben, hogy mi történt, amikor Mózes az Úr elé járult. Theissen (1987, 122) azzal a nézettel ért egyet, hogy az ige alanya a 2Kor 3,16-ban Mózes, „aki a szövetség prototípusává vált.” Hafemann Mózeset „tüposznak” látja (388). Véleménye szerint Pál megteremtette „a korrelációt Mózes és egy meghatározatlan jelenbeli személy között, aki Izraelből való” (389).⁷ Ezeknek az értelmezéseknek mindegyikében van igazságrészlet. Mózes lehet a háttérben a megtérő ember tüposza, de nem csak az Izraelből megtérő emberek tüposza. Még jobb, ha észrevesszük (Martinnal együtt, akire hivatkoztunk a fentiekben; lásd még: Madera, 95), hogy egy sokkal szélesebb körű általánosításról van itt szó. Mivel Pál a korinthusiaknak ír, valószínűleg a pogánykeresztyénekre is gondol, akik Korinthusban valószínűleg többségben voltak a zsidókeresztyénekhez képest. Pál itt a Krisztus felé fordulás szükségességét hangsúlyozza – ez pedig mindkét félnek fontos, úgy a pogányoknak, mint a zsidóknak. A különbség az Ószövetség szövege és a között, ahogyan azt Pál használja, teológiai szempontból jelentős.

4 Lásd: THRALL: A Critical and Exegetical Commentary, 1:269–271; itt megtalálhatjuk azt a hat megoldást, amit a kutatók ajánlanak arra, hogy ki lehet az alanya az igének (amit nem fejez ki a görög szöveg).

5 Lásd: BELLEVILLE: Reflections of Glory, 253–254.; valamint: GARLAND: 2 Corinthians, 194.

6 Belleville szerint az „egyéni izraelitáról” lehet itt szó (i. m., 249.), és Pál saját maga volt az „elszámú példa” egy izraelita ilyen megtérésére.

7 Hafemann szerint a páli szöveget így lehet körülírni: „Bármikor ő (egy férfi, vagy nő), úgy, mint Mózes, visszatér az Úrhoz, a lepel lehull róla” (i. m., 390.).

3. Hogyan használja Pál az Ószövetséget a 2 Korinthus 3-ban?

Ahogy az eddigiekben láthattuk, Pál eredeti célja ebben a szakaszban szolgálatának védelmezése. Ezt oly módon valósította meg, hogy összehasonlította az új-szövetség szolgálatát az ó-szövetségével. Miközben ezt a témát felvezeti, bepillantást enged a két szövetség kapcsolatának fontosságáról vallott nézeteibe. Ahogy Belleville rámutatott (297): „Pál nem önmaguk miatt hivatkozik Mózesre és az Exodus generációjára. Ehelyett ezek inkább eszközök, amelyek segítségével elérkezik nyitó állításához: 'teljes nyíltsággal szólunk' szolgálatunkról” (3,12). Pál arra használja az Ószövetséget, hogy a maga érvelését alátámassza. Miközben ezt teszi, értelmezi is az Ószövetséget a Krisztus-esemény perspektívájából (3,14): „...az Ószövetség felolvasásakor ugyanaz a lepel mind a mai napig felfedetlenül megmaradt, mivel az csak Krisztusban tűnik el.” Ez a vers kulcs az egész fejezethez, mert az „eltűnik” kifejezés azonos görög szóval szerepel itt (καταργείται), mint amely ismétlődően előfordult az ó-szövetség körében végzett szolgálatra és annak dicsőségére vonatkozóan (passzív participiumi formában a 7., 11., 13. versekben).

Az a mód, ahogyan Pál hivatkozik Mózes történetére, mely szerint leplet tesz arcára, amikor az Úr színe elé járul, nagy jelentőséget kölcsönöz az ó-szövetségnek. Egyfelől azt láthatjuk, hogy az ó-szövetségre nagy tisztelettel tekint: használ olyan szavakat, melyekkel magasztalja azt a szövetséget (pl.: „dicsőség/fényesség”, és „szolgálat”). Másfelől rámutat arra, amiben az új-szövetség „még dicsőségesebb”. Mindkét aspektus egyaránt fontos és egyforma súlyt kell kapnia a magyarázat során.

Az Ószövetség „betűkkel kőbe vésett” szövetség volt (2Kor 3,7). Pál nem mondja ki világosan, de gondolhatjuk, hogy a korábban „pogány” korinthusi keresztények is tudhatták az Ószövetség szövege alapján azt, hogy az Úr írta azokat a betűket a két kőtáblára. Ez a kinyilatkoztatás „...dicsőséges volt (ἐν δόξῃ), úgyhogy nem tudtak Izráel fiai Mózes arcára nézni arcának múltó dicsősége miatt...” (διὰ τὴν δόξαν, 7. vers). A fényesség/dicsőség (δόξα) kifejezést ismétlődő jelleggel használja Pál a következő versekben (8–11. v.) az Ószövetségre (pontosabban a kinyilatkoztatásra vagy a szolgálatra, ἰδ. διακονία a 7., 9. versekben). Tehát Pál nagyra értékeli az ó-szövetséget és az ószövetségi Szentírást egyaránt.

Pál más okból is kiemeli az ó-szövetség dicsőségét: az összehasonlítás érdekében. Ahogy felemeli az új-szövetséget az ó-szövetség fölé, rá tud mutatni arra a nagyobb dicsőségre, amellyel az új rendelkezik. Az új-szövetség nagyobb dicsőségének megmutatása során Pál az ó-szövetséget negatív

terminusokkal illeti. Nem azért használ negatív leírást, hogy azt nyilvánítsa ki, mintha érvényét veszttette volna az ó-szövetség, hanem hogy azt mondja: összehasonlítva (az újjal) az ó-szövetség elmúlik. Ez pontosan azért igaz, mert az új-szövetség oly sokkal „dicsőségesebb” az ó-szövetségénél.

Pál valószínűleg a rabbinikus exegézis módszereit alkalmazza, amikor a kisebb felől a nagyobb felé érvel.⁸ Az apostol arra mutat rá, hogy ebben az összehasonlításban az új-szövetség három dolog miatt is felette áll az ó-szövetségnek:

- 1) Az „ó” szolgálata a „halál szolgálata” volt (7. v.); az „új” a „Lélek szolgálata” (8. v.).
- 2) Az „ó” szolgálata a „kárhoztatás szolgálata” volt (9. v.); az „új” az „igazság szolgálata” (9. v.).
- 3) Az „ó” szolgálata „múlándó”; az „új” szolgálata „maradandó” (11. v.).

Mindhárom összehasonlításban megfigyelhető, hogy az új-szövetségnek (szolgálatnak) nagyobb a dicsősége (lásd az összehasonlító kifejezést: „mennyivel inkább”, $\mu\alpha\lambda\lambda\omicron\nu$, a 8., 9., 11. versekben). Az összehasonlítást Pál összegzi is a 11. versben: „Ha ugyanis a múlándó ($\tau\omicron$ καταργούμενον) dicsőséges, mennyivel inkább dicsőséges a maradandó ($\tau\omicron$ μένον).” Megfigyelhető tehát, hogy Pál tud pozitív dolgokat mondani az ó-szövetségről. Azonban ezt azért teszi, hogy kiemelje az új-szövetség *sokkal nagyobb dicsőségét*, amelynek szolgálatában ő maga áll. Ahogyan Martin (64) összefoglalta: „a jó helyébe lép a jobb.”⁹ Ez az elképzelés szintén kifejezésre jut a 10. versben: „Sőt, ami ott dicsőséges volt, már nem is dicsőséges az azt felülmúló dicsőség miatt.”¹⁰ Isten Pált alkalmassá tette arra, hogy a dicsőséges új-szövetség szolgálója legyen (lásd még a 6. vers első felét is).

Ezek alapján ezt mondhatjuk: Pál perspektívájából nézve az ó-szövetség – valamint szolgálója: Mózes – profetikus előképei voltak az új-szövetségnek és Pálnak, aki az új-szövetség szolgálója. Az ó-szövetség dicsőségének elhalványulása Pál számára azt jelentette, hogy egy másik szövetségnek kell az

8 Lásd: KRUSE: *The Second Epistle of Paul*, 94.; SAMPLEY: *The Second Letter to the Corinthians*, 66.; MARTIN: *2 Corinthians*, 58–59. kritikát gyakorol Windisch tézise felett, amely szerint a 2Kor 3,7–18 egy keresztyén midrás a 2Móz 34,29–35-höz. További irodalomhoz lásd: SAMPLEY: *The Second Letter to the Corinthians*, 63.

9 Lásd még: WITHERINGTON: *Conflict and Community*, 376. „Egy jó dolog egyszerűen elhalványul, ha van valami, ami még jobb”; megjegyezhetjük, hogy Witherington „szocio-retorikai” analízisében ez a szakasz a probatio-ba tartozik, mint első érvelésének első része. Lásd: i. m., 375.

10 Grindheim úgy látja, hogy a törvény/evangélium dualizmusa található meg ebben a versben, sőt az egész 3,5–18 szakaszban is, ahogyan ez cikke címében is látható. Lásd: GRINDHEIM: *The Law Kills but the Gospel Gives Life*, 102.

előbbi helyébe lépnie: ennek dicsősége mindörökre megmarad és így nagyobb az ó-szövetség dicsőségénél. Továbbá Pál kapcsolatot teremt Mózes és azok között, akik „az Úrhoz fordulnak”, legyenek akár pogányok, akár zsidók: „De ha majd megtérnek (Mózes analógiájára) az Úrhoz, elvétetik a lepel” (2Kor 3,16). Mózes a háttérben tüposzként jelenik meg, nemcsak úgy, mint Pál elődje, hanem minden megtérőé (lásd még ebben a vonatkozásban a 3,18-at). Ahogyan Hafemann ajánlotta korábban: Pál Mózes tapasztalatára hivatkozik, amelyet a szent sátorban szerzett egy olyan személyként, aki tüposza lett azoknak, akiknek szíve átformálódik Isten Szentlelke által az új-szövetségben végzett szolgálatuk közben.

A következő szakaszban (2Kor 3,12–18) Pál idézi az Ószövetséget, de alapvetően megváltoztatja azt (16. v.). E változtatás célja, hogy mindent a saját helyzetére alkalmazza. Azt állítja, hogy ő értette meg helyesen az ószövetségi prófécia üzenetét, mert „Krisztusban” olvassa azt (lásd 14. v.). Pál értelmezésében az Ószövetség *tipologikusan* Jézusra mutat. Ha pedig az emberek nem úgy néznek Jézusra, mint az Ószövetségben megígért Messiásra, az azért van, mert úgy olvassák azt, mintha még mindig lepel lenne az arcukon. Az Ószövetség szövege szerint (2Móz 34) az izraeliták féltek Mózes közelébe menni. Pál azt mondja, hogy nem merték „szemüket Mózesre vetni”. A legtöbb kommentátor azt állítja, Pál egyértelműen megváltoztatja az Ószövetség elbeszélését, amikor hozzáteszi: Mózes az, „aki leplet tett az arcára, hogy ne lássák Izráel fiai a *múlandó dicsőség végét*” (2Kor 3,13).¹¹ Néhányan amellet érvelnek, hogy Pál azt gondolhatta, hogy Mózes ezt előre megfontolt szándékkal tette azért, hogy elrejtse a dicsőség (δόξα) múlandó voltát, vagy Pál arra gondolt, hogy Mózes végeredményben a dicsőség múlandó voltának elrejtéséről gondoskodott, habár maga Mózes nem tudta, hogy a dicsőség múlandó volt.¹² Bármelyik esetről legyen is szó, Pál ellentétbe állítja az ó-szövetség múlandó dicsőségét az új-szövetség maradandó dicsőségével. A mi értelmezésünkben nem szükséges Pál szavait úgy érteni, hogy szerinte Mózes rejtette el a dicsőség múlandó voltát, azért, mert szerintünk *Pál nézete* az az ó-szövetségről, hogy az múlandó. Ezért nem kell azt mondanunk, hogy az apostol ad hozzá tartalmi szempontból bármit is az Ószövetség szövegéhez, ami ne lett volna már ott (tehát az elmúlás motívumát), hanem utal az Ószövetségre és eközben ezt állítja:

11 „Pál egy teljesen új motívumot illeszt ide.” THEISSEN: *Psychological Aspects of Pauline Theology*, 121.

12 Lásd a különböző nézetek összegzését: THRALL: *A Critical and Exegetical Commentary*, 1:255–261.

az el nem múló új-szövetség perspektívájából az ó-szövetség múlandó (ez a gondolat összhangban van azzal, ahogy Pál ír a törvényről Gal 3–4-ben). Ha Pál „hozzáad” valamit az Ószövetséghez, az nem más, mint a saját interpretációja, mintha ezt mondaná: „Mózes leplet tett az arcára, hogy ne lássák Izráel fiai azt a dicsőséget, ami – szerintem (azaz Pál szerint) – múlandó dicsőség; mert én (Pál) már tudok az el nem múló dicsőségről, az új-szövetség dicsőségéről.” Ez lehetséges értelmezés a görög szöveg alapján, mert már a 7. versben τὴν καταργουμένην a görög jelzős szerkezetnek megfelelően szerepel a mondat végén: „dicsőség az arcán (egy olyan dicsőség, amely) múlandó (az én nézetem – Pál nézete – szerint).” Az apostol gondolataiban ez jelen van az ó-szövetségre vonatkozóan a 7. vers kezdetétől fogva, azért, mert már ott a „halálnak szolgálatáról” beszél.¹³ Pál apostol célja azzal, hogy saját értelmezését, magyarázatát hozzáadja az Ószövetség szövegéhez, a következő: *rámutat arra a szolgálatra, amelyben áll: az új-szövetség dicsősége el nem múló, „maradandó” dicsőség* (lásd: 11. v.).

Az izraelitákkal kapcsolatosan a következőket mondja (14–15. v.): „De az ő gondolkozásuk (τὰ νοήματα αὐτῶν) eltompult, mert az Ószövetség felolvasásakor ugyanaz a lepel mind a mai napig felfedetlenül megmaradt, mivel az csak Krisztusban tűnik el. Sőt mindmáig, valahányszor Mózes olvassák, lepel van a szívükön (ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν).” Ilyen módon alkalmazza Pál az Ószövetséget azon kortársaira, akik nem hisznek Jézusban mint Messiásban. Ezzel a (Pál apostol szerinti) új jelentéssel összhangban van az is, ahogyan megváltoztatta az Ószövetség szövegét a 2Kor 3,16-ban is: „De ha majd megtérnek az Úrhoz, elvétetik a lepel.” Itt már Pál távol jár az Ószövetség szövegétől: a lepel nem az a lepel, amelyet Mózes feltett az arcára, amikor az Úr jelenlétéből kijött, hanem egy olyan lepel, ami egyes izraelitákat megakadályoz abban, hogy Jézus Krisztusban azt a Messiást lássák, akiről az Ószövetség jövendölt.¹⁴ Érdeemes megjegyezni Theissennel (aki részletesen írt a lepel háromféle használatának módjáról, 1987, 121–2), hogy létezik egy freskó Dura Europosban, amelyen a következő látható: „vagy a tekercstartó szenthely, vagy a *capsa*, amelyben a Tóra tekercseket szállították a zsinagóga helyiségébe” egy kendővel van letakarva, miközben valaki felolvassa a Tórát a zsinagógában (122. o.; olyan forrás, ahol a kép

13 Lásd még: WENDLAND: Die Briefe an die Korinther, 156.

14 Az „Ószövetség” (14. v.) kifejezés csak itt jelenik meg az Újszövetség szövegében.

is látható, a 11. lábjegyzetben található a 121. oldalon).¹⁵ Theissen javaslata szerint (122): „Nem kizárt, hogy Pál egy konkrét gyakorlatra utalt, amikor a lepelről beszélt.”

A kendő „Krisztusban” (ἐν Χριστῷ, 14. v.) vétetik el („tűnik el”), amikor egy ember az Úr felé fordul, őhöz fordít (16. v.).¹⁶ Így Pál Ószövetség-használata egy újabb aspektussal gazdagodik: amellet, hogy saját szolgálataira mutat rá tipologikusan, az új-szövetségre vonatkozóan (mégpedig olyan módon, hogy Mózes szolgálatát mint az ó-szövetség szolgálatát hasonlítja ehhez), hangsúlyozza azt is, hogy *az Ószövetséget krisztológiai módon kell olvasni*. Annak érdekében, hogy ezt elérje, nem csak idézi az Ószövetséget, hanem meg is változtatja („interpretálja”, „alkalmazza”) az eredeti elbeszélés „lepel” motívumát és a lepel „eltávolításának” módját.

4. A 2 Korinthus 3,18 az egész fejezet összefüggésében

Az eddigiekben láthattuk: Pál világossá teszi, hogy az ó-szövetség (melyet Mózes közvetített) dicsőséges volt, ugyanakkor használja indoklasként az „*a minori ad maius*” elvet (Theissen, 1983, 124; és még e műve angol fordításában: „a kisebbtől a nagyobb felé”, 1987, 120). Pál azt állítja, hogy az új-szövetség még dicsőségesebb. Ezen háttérből érthető, hogy Pál még élesebben fogalmaz: *a régi, „ó” szolgálat átmeneti, múlandó, amikor az „új” szolgálat állandó természetéhez hasonlítja azt*. „Az ó-szövetség szolgálata kritika alá esik, amikor az apostol a *Lélek szolgálatával hasonlítja össze*” (Sampley, 66, kiemelés Sampley által).

Az apostol a maga szolgálata védelmét ragadja meg arra szóló lehetőségként, hogy kifejtse krisztológiai álláspontját. Csak „Krisztusban” adatik meg az embereknek, hogy legyen „szemük arra, hogy meglássák, legyen szívük és értelmük arra, hogy megértsék ne csak azt, ami Isten tervében van, hanem azt is, hogy Mózes és az egész Szentírás továbbra is kijelenti Isten célját és szándékát, és továbbra is útmutatást ad Isten egész népe számára” (Sampley, 68). Más szavakkal kifejezve: *az Ószövetség valódi értelme csak akkor érthető*

¹⁵ Egy korábbi nemzedékben Vielhauer mutatott rá arra, hogy a lepelre háromféle módon hivatkozik Pál apostol. Lásd: VIELHAUER: Oikodome, 211. Első: az a lepel, amit Mózes az arcán viselt a 2Móz 34 szerint (2 Kor 3,13). Második: az a lepel, amely az Ószövetség olvasásakor „felfedetlenül megmaradt”, mert az „csak Krisztusban tűnik” el (14. v.). Harmadik: az a lepel, amely az „Izrael fiai” (13. v.) szívén van „mindmáig” (15. v.).

¹⁶ Martin még ezt is hozzáteszi: „Isten szándéka szerint a keresztyén szolgálatnak felül kell múlnia a régi júdai ceremóniális rendet” (i. m., 73.).

meg, ha az Újszövetség perspektívájából tekintünk rá vissza. Krisztus a kulcs Pál Ószövetség-értelmezéséhez. A keresztyéneknek meg kell maradniuk e hermeneutikai felismerés mellett.

Egyes magyarázók érvelése szerint a 2Kor 3,18 olvasható úgy is, mint Pál arra vonatkozó tanítása, „hogyan kell a hívőknek Krisztus képére átalakulni” (Thrall, 1:288). Egyetértek Thrall véleményével, miszerint lehet, hogy Pál ebben a versben ezt akarja hangsúlyozni: „Az isteni természet, amely Krisztusban mint Isten képében fejeződik ki, előre haladóan megnyilvánul azok életében, akik ugyanerre a képmásra formálódnak át” (1:286). Ugyanakkor szerintünk ez a vers egyben lehet az egész fejezet összefoglalása is, amikor arról van szó, hogy a keresztyének hogyan növekedhetnek „dicsőségről dicsőségre”. Az Ószövetség dicsőséges volt, de amikor valaki azt Krisztuson keresztül olvassa, átformálódik egy még nagyobb dicsőségre. Ez kizárólagosan a Lélek által történhet (lásd: 2Kor 3,6 – az Ószövetség „betűje” akkor nem öl meg, ha a Szentlélek által olvassuk, aki Krisztushoz és az Ószövetség krisztológiai olvasásához irányít bennünket). Így az egész fejezet kontextusában olvasva ezt a zárókifejezést, a „dicsőségről dicsőségre” nagy valószínűséggel a két „szolgálatra” vonatkozik, vagyis a két szövetségre. Azok, akik Jézusban mint Krisztusban – a Messiásban – hisznek, továbblépnek az egyik „dicsőség”-től, ami az ó-szövetség dicsősége, egy másik, még nagyobb „dicsőség”-hez, az új-szövetség dicsőségéhez.

Azt javaslom tehát, hogy erre utalt Pál akkor, amikor a 3. fejezetet ezzel a mondattal fejezte be: „Mi pedig, miközben fedetlen arccal, mint egy tükörben szemléljük az Úr dicsőségét mindnyájan, ugyanarra a képre formálódunk át az Úr Lelke által dicsőségről dicsőségre.”¹⁷

5. Összefoglalás

Ezen tanulmányban kísérletet teszünk arra, hogy értelmezzük a 2Kor 3,18-ban található „dicsőségről dicsőségre” kifejezést úgy, hogy az egész fejezet kontextusában olvassuk. Először: összefoglaljuk a 2. Korinthusi levél 3. fejezetének gondolatmenetét. A 3. fejezet két részre osztható. A 2Kor 3,1–6 szakasz Pál szolgálatra való alkalmasságával foglalkozik. A 2Kor 3,7–18-ban

---

17 A „dicsőség egyik állapotától a másik állapotáig való progresszív fejlődés” gondolatához lásd még: THRALL: A Critical and Exegetical Commentary, 1:286. Thrall úgy tartja, hogy ez a „progresszív átalakulás” egy olyan „élet aspektusa, amely az új-szövetség szférájához tartozik” (i. m., 282.).

kétféle szolgálat összehasonlítását találjuk meg: egyik az ó-szövetség, a másik az új-szövetség szolgálata. Pál az új-szövetség szolgálatában áll, és miközben erről akar írni, az ó-szövetségre hivatkozik azért, hogy összehasonlításban mutathassa meg saját szolgálatának jellemzőit. Másodszor: bemutatjuk röviden az ószövetségi hátteret. A 2 Korinthus 3-ban Pál főként a 2Mózes 34,29–35 szakaszra utal. Pál nem csak utal ezen szakaszra, hanem idéz is belőle (2Móz 34,34-et idézi a 2Kor 3,16-ban). Harmadszor: arra vonatkozóan, Pál hogyan használja az Ószövetséget a 2 Korinthus 3-ban, amellet érvelünk: nagy jelentősége van Pálnak az ó-szövetségről alkotott véleménye tekintetében annak, hogy hogyan hivatkozik arra a Mózes-történetre, amelyben Mózes leplet tesz az arcára. Egyfelől azt láthatjuk, hogy az ó-szövetségnek nagy tekintélyt tulajdonít: dicsérő szavakat használ vele kapcsolatban (pl. „dicsőség” és „szolgálat”). Másfelől viszont rámutat arra, hogy az új-szövetség „még dicsőségesebb”. Mindkét vonatkozás fontos a magyarázat során. Végül: tézisünk összefoglalásaként a 2Kor 3,18-at a teljes fejezet kontextusában igyekszünk megérteni. Amellet érvelünk, hogy Pál szerint az Ószövetség igazi értelmét csak akkor érthetjük meg, ha az új-szövetség szemszögéből tekintünk rá vissza. Krisztus a kulcs Pál Ószövetség-értelmezéséhez. A 2Kor 3,18-at az egész fejezet összefoglalásának látjuk annak a kifejezésnek a tekintetében is, mely szerint a keresztyének növekednek „dicsőségről dicsőségre”. Az Ószövetség dicsőséges volt, de amikor azt valaki Krisztusban olvassa, egy még nagyobb dicsőségre „formálódik át”.

(fordította: Kormos Erik)

Felhasznált irodalom:

- BALLA, P.: 2 Corinthians, in: Beale, G. K.– Carson, D. A. (ed.): *Commentary on The New Testament Use of The Old Testament*, Grand Rapids, Baker Academic, 2007, 753–783.
- BALLA, P.: „From glory to glory” – Paul’s use of the Old Testament in 2 Corinthians 3, in: Constantine, J. B. (ed.): *Saint Paul and Corinth*, Vol. 1, Athens, Psychogios Publications S. A., 2009, 265–279.
- BEALE, G. K.: The Old Testament Background of Reconciliation in 2 Corinthians 5–7 and its Bearing on the Literary Problem of 2 Corinthians 6.14–7.1, in: NTS 35 (1989), 550–581.
- BELLEVILLE, L. L.: *Reflections of Glory: Paul’s Polemical Use of the Moses-Doxa Tradition in 2 Corinthians 3.1-18*, Sheffield, Sheffield Academic Press, 1991.
- BEST, E.: *Second Corinthians*, Louisville, John Knox Press, 1987.

- BRATCHER, R. G.: *Old Testament Quotations in the New Testament*, New York, United Bible Societies, ³1987.
- BULTMANN, R.: *Der zweite Brief an die Korinther*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1976.
- CARSON, D. A. – MOO, D. J.: *An Introduction to the New Testament*, Grand Rapids, Zondervan, ²2005.
- CASCIARO, J. M. et al. (ed.): *St Paul's Epistles to the Corinthians*, Blackrock, Four Courts Press, 1991.
- ELLIS, E. E.: *Paul's Use of the Old Testament*, Grand Rapids, William B. Eerdmans Publishing Co., 1957.
- FURNISH, V. P.: *II Corinthians*, New York–London, Doubleday, 1984.
- GARLAND, D. E.: *2 Corinthians*, Nashville, Broadman & Holman Publishers, 1999.
- GRAESSER, E.: *Der zweite Brief an die Korinther*, Vols. 1–2, Gütersloh, Gütersloher Verlagshaus, 2002–2005.
- GRINDHEIM, S.: The Law Kills but the Gospel Gives Life: The Letter-Spirit Dualism in 2 Corinthians 3.5–18, in: JSNT 84 (2001), 97–115.
- HAFEMANN, S. J.: *Paul, Moses, and the History of Israel: The Letter/Spirit Contrast and the Argument from Scripture in 2 Corinthians*, Tübingen, J. C. B. Mohr, Hendrickson Publishers, 1995.
- HUGHES, P. E.: *Paul's Second Epistle to the Corinthians*, Grand Rapids, William B. Eerdmans Publishing Co., 1962.
- HÜBNER, H.: *Vetus Testamentum in Novo*, Vol. 2., Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1997.
- KRUSE, C. G.: *The Second Epistle of Paul to the Corinthians: An Introduction and Commentary*, Leicester, Inter-Varsity Press, 1987.
- LAMBRECHT, J.: The Favorable Time: A Study of 2 Corinthians 6,2a in Its Context, in: Lambrecht, J.–Bieringer, R. (ed.): *Studies on 2 Corinthians*, Leuven, University Press, 1994, 515–529.
- LANG, F.: *Die Briefe an die Korinther*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, ¹⁶1986.
- MARTIN, R. P.: *2 Corinthians*, Waco, Word Books, 1986.
- MATERA, F. J.: *II Corinthians: A Commentary*, Louisville–London, Westminster John Knox Press, 2003.
- SAMPLEY, J. P.: *The Second Letter to the Corinthians: Introduction, Commentary, and Reflections*, Nashville, Abingdon Press, 2000.
- SCHRÖTER, J.: Schriftauslegung und Hermeneutik in 2 Korinther 3. Ein Beitrag zur Frage der Schriftbenutzung des Paulus, in: NT 40 (1998), 231–275.
- SHIRES, H. M.: *Finding the Old Testament in the New*, Philadelphia, The Westminster Press, 1974.

- THEISSEN, G.: *Psychologische Aspekte paulinischer Theologie*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1983.,
- THEISSEN, G.: *Psychological Aspects of Pauline Theology*, Philadelphia, Fortress Press, 1987.
- THRALL, M. E.: *A Critical and Exegetical Commentary on the Second Epistle to the Corinthians*, Vols. 1–2, Edinburgh, T&T Clark, 1994–2000.
- TOY, C. H.: *Quotations in the New Testament*, New York, Charles Scribner's Sons, 1884.
- VIELHAUER, P.: *Oikodome. Aufsätze zum Neuen Testament*, Bd. 2, München, Chr. Kaiser Verlag, 1979.
- WENDLAND, H. D.: *Die Briefe an die Korinther*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1963.
- WITHERINGTON, B.: *Conflict and Community in Corinth: A Socio-Rhetorical Commentary on 1 and 2 Corinthians*, Grand Rapids, William B. Eerdmans Publishing Co., 1995.